

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ МИСТЕЦТВА АРХІТЕКТУРИ

Ефективність використання мистецтва архітектури в естетичному вихованні значною мірою залежить від того, наскільки враховуються в естетико-виховних технологіях закономірності психологічних процесів естетичного впливу і сприймання.

Вплив архітектури на людину відбувається завдяки особливостям художнього вираження, які виявляють себе у специфічній мистецькій «мові». Свого часу М. Гоголь порівняв мистецтво архітектури з літописом, і в цьому порівнянні криється надзвичайно глибокий зміст. Якщо архітектура говорить тоді, коли вже все мовчить: і музика, і пісні, і перекази, - то вона повинна мати такі якості, властивості, з яких випливають і відповідні функції, а саме: здатність “промовляти”, доносити інформацію, транслювати смисли, бути зрозумілою як для сучасників, так і для нащадків. Отже, архітектура володіє власною мовою - транснаціональною та трансчасовою, універсальною в порівнянні із мовою звичайною. Цю особливу мову архітектури, через яку вона розкриває свій зміст, утворюють її власні засоби формотворення і вираження. Через них виявляють себе стан і рівень культури певної епохи, суспільного життя, життя окремих угруповань людей, досягнень наукових, технологічних та мистецьких. Тому можна вважати, що людство за весь час свого існування виразило себе через архітектуру, вкладаючи в неї зміст кожної епохи, розуміння її суспільних відносин, етичних та моральних цінностей, духовних орієнтирів.

Архітектура, як кожне мистецтво, першочергово апелює до сфери почуттів. Вона покликана їх розвивати, поглиблювати і, таким чином, сприяти самоусвідомленню та самовдосконаленню людини. Сприймання мистецьких творів, незалежно від рівня освіченості та естетичного розвитку реципієнта, відбувається, передусім, на первинному рівні емоційного прийняття чи неприйняття певного артефакта (тобто, коли він подобається чи не подобається). І вже після цього відбувається раціоналізація сприймання, в процесі якої людина пояснює сама для себе, чому у неї виникли саме ті, а не інші почуття. Такий аналіз власних емоційних реакцій, поряд із гносеологічним аспектом сприймання (пізнання нового, розширення тезаурусу знань), розвиває здатність до осмислення та оцінювання явищ, сприяє формуванню смаків, загальнокультурному розвитку особистості, її духовному збагаченню та інтелектуальному зростанню.

Сприймання на першому, емоційно-почуттєвому рівні, відбувається спонтанно, зазвичай дуже швидко, майже миттєво, на основі глибинних підсвідомих матриць, закладених на ранніх етапах формування індивіда. У цьому контексті слід наголосити на величезному значенні архітектурного

середовища, яке оточує людину з моменту її народження і, більше того – її батьків і навіть далеких предків. Адже архітектура - це також носій і ретранслятор символів та архетипів, що фіксуються у генотипі окремої людини і цілої нації.

Отже, архітектурне середовище, у якому зростає дитина, на підсвідомому рівні формує широкий спектр поглядів, переконань, звичок, стереотипів, смаків. Він, в свою чергу, зумовлює формування загальних естетичних та етичних життєвих цінностей, які й визначають особливості сприймання як мистецтва архітектури, так і будь-якого іншого мистецтва. У цьому вбачаємо нерозривну єдність та взаємозумовленість психологічних процесів впливу та сприймання, що розглядаються нами в контексті естетичного виховання.

Здатність розуміти «мову» мистецтва архітектури, тобто – сприймати тектоніку споруд, просторово-структурні форми, пропорції, ритми, відчувати їх гармонію чи дисгармонію, - розвиває естетичний смак, уяву, просторове мислення, розуміння «мов» інших видів мистецтва, поглиблює художнє сприйняття дійсності і світовідчуття людини. Психологічний феномен сприймання відіграє величезну роль в здійсненні естетичного впливу на свідомість з боку твору мистецтва. Свого часу О.П. Рудницька наголошувала на тому, що «пошуки науково обгрунтованої системи використання мистецтва у навчально-виховному процесі неможливі поза теорією художнього сприйняття, що зумовлює успішне залучення особистості до мистецьких творів, забезпечує реалізацію їх культуротворчого впливу» [4, с.49].

У процесі сприймання архітектурно-мистецьких творів, як уже зазначалося, активізуються емоційна та раціональна сфери людської психіки. При цьому емоційна має, безумовно, пріоритетне значення. Обов'язковою та необхідною умовою її прояву є здатність отримувати естетичну насолоду внаслідок позитивного сприйняття цілісної художньо-образної системи твору. Саме виховання здатності отримувати естетичну насолоду як під час власної художньої творчості, так і під час ознайомлення з творами мистецтва, становить базис, основу всього комплексу художньо-естетичного виховання.

Можливість виникнення позитивного чи негативного емоційного відгуку під час сприймання певного твору або явища конкретною людиною надає естетичному сприйманню ціннісного характеру. Ціннісний характер естетичного сприймання зумовлює й ціннісний характер естетичного виховання. Отже, воно постає як важливий фактор формування системи життєвих цінностей людини. Педагогічне керівництво цим процесом має бути спрямоване на розвиток здатності до індивідуального, особистісно-ціннісного сприймання образного світу творів мистецтва архітектури, до дивергентного мислення, що розширює інтелектуальні можливості і світоглядні межі, а в результаті - на формування власного духовно-інтелектуального світу людини, становлення її неповторної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гутнов А.Э. Мир архитектуры: Язык архитектуры / Алексей Гутнов. - М.: Молодая гвардия, 1985.
2. Иконников А.В. Художественный язык архитектуры / Андрей Иконников. – М.: Искусство, 1985.
3. Мистецтво у розвитку особистості. Монографія. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006.
4. Основи викладання мистецьких дисциплін. Навч. посібник.- К., 1988.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька / Оксана Рудницька.- К., 2002.